

25599

Risale-i Nur Külliyyatından

RAMAZAN-İKTİSAD

Sükür

Risaleleri

25599

Bediüzzaman
Said Nursi

297.561

Risale-i Nur Külliyyatından

25599

RAMAZAN
İKTİSAD
ŞÜKÜR
Risaleleri

Bediüzzaman
Said Nursi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

RAMAZAN RİSALESİ

Ramazan-ı Şerifin pek çok hikmetlerinden dokuz hikmeti beyan eden dokuz nüktedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شَهْرُ رَمَازَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ
الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ ٥

BİRİNCİ NÜKTE: Ramazan-ı Şerifteki savm, İslâmiyetin erkân-ı hamsesinin birincilerindendir. Hem Şeair-i İslâmiyyenin âzamlarındandır. İşte Ramazan-ı Şerifteki orucun çok hikmetleri; hem Cenab-ı Hakkın Rububiyyetine, hem insanın hayat-ı içtimaiyesine, hem hayat-ı şahsiyesine, hem nefsin terbiyesine, hem Niam-ı İlâhiyye'nin şükrüne bakar hikmetleri var.

Cenab-ı Hakkın Rububiyyeti noktasın-

da orucun çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki:

Cenab-ı Hak, zemin yüzünü bir sofraya nîmet suretinde halkettiği ve bütün enva-ı nîmeti, o sofrada

(مِنْ حَيْثُ لَا يَحْسَبُ)

bir tarzda o sofraya dizdiği cihetle kemal-i Rububiyetini ve Rahmâniyet ve Rahîmiyeti ni o vaziyetle ifade ediyor. İnsanlar gaflet perdesi altında ve esbab dairesinde o vaziyetin ifade ettiği hakikati tam göremiyor, bazan unutup. Ramazan-ı Şerifte ise, ehl-i îman birden muntazam bir ordu hükmüne geçer. Sultân-ı Ezeli'nin ziyafetine dâvet edilmiş bir surette akşama yakın: «Buyurunuz!» emrini bekliyorlar gibi bir tavr-ı ubudiyetkârane göstermeleri; o şefkatli ve haşmetli ve külliye'li Rahmâniyete karşı vüs'atlı ve azametli ve intizamlı bir ubudiyetle mukabele ediyorlar. Acaba böyle ulvî ubudiyete ve şeref-i keramete iştirak etmeyen insanlar insan ismine lâyık mıdır?

İKİNCİ NÜKTE: Ramazan-ı Mübareğin savmı, Cenab-ı Hakkın nîmetlerinin şük-

rüne baktığı cihetle çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: —Birinci sözde denildiği gibi— bir padişâhın matbahından bir tablacının getirdiği taamlar bir fiat ister. Tablacıya bahşis verildiği halde çok kıymetli olan o nîmetleri kıymetsiz zannedip onu in'âm edeni tanımamak nihayet derecede bir belâhet olduğu gibi, Cenâb-ı Hak hadsiz enva-ı nîmetini nev-i beşere zemin yüzünde nergretmiş. Ona mukabil o nîmetlerin fiatı olarak şükür istiyor... O nîmetlerin zâhiri esbâbı ve ashâbı, tablacı hükmündedirler. O tablacılara bir fiat veriyoruz. Onlara minnettar oluyoruz. Hattâ müstahak olmadıkları pekçok fazla hürmet ve teşekkür ediyoruz. Halbuki: Mün'im-i Hakikî, o esbaptan hadsiz derecede o nîmet vasıtasıyla şükre lâyıktır. İşte ona teşekkür etmek; o nîmetleri doğrudan doğruya ondan bilmek, o nîmetlerin kıymetini takdir etmek ve o nîmetlere kendi ihtiyacını hissetmekle olur. İşte Ramazan-ı Şerif'teki oruç; hakikî ve hâlis, azametli ve umumî bir şükürün anahtarıdır. Çünkü sâir vakitlerde mecburiyet tahtında olmıyan insanların çoğu

hakikî açlık hissetmedikleri zaman, çok nîmetlerin kıymetini derk edemiyor. Kuru bir parça ekmek, tok olan adamlara hususan zengin olsa, ondaki derece-i nîmet anlaşılmıyor. Halbuki iftar vaktinde o kuru ekmek, bir müminin nazarında çok kıymettar bir nîmet-i ilâhiye olduğuna kuvve-i zâikası şهادet eder. Padişah'tan tâ en fukarâya kadar herkes Ramazan-ı Şerifde o nîmetlerin kıymetlerini anlamakla bir şükr-ü mânevîye mazhar olur. Hem gündüzdeki yemekten memnuiyeti cihe-tiyle: «O nîmetler benim mülküm değil. Ben bunların tenâvülünde hür değilim; demek başkasının malıdır ve in'âmıdır. Onun emrini bekliyorum» diye nîmeti nîmet bilir. Bir şükr-ü mânevî eder. İşte bu suretle oruç, çok cihetlerle hakikî vazife-i insaniye olan şükrün anahtarı hükmüne geçer.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Oruç hayat-ı içtimaiye-i insâniye'ye baktığı cihetle çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: insanlar, mâişet cihetinde muhtelif bir surette halke dılmışlar. Cenâb-ı Hak o ihtilâfa binaen, zenginleri fukaraların muavenetine dâvet edi-

yor. Halbuki: zenginler fukaranın acınacak acı hallerini ve açlıklarını, oruçtaki açlıkla tam hissedebilirler. Eğer oruç olmazsa, nefis-perest çok zenginler bulunabilir ki, açlık ve fakirlik ne kadar elim ve onlar şefkate ne kadar muhtaç olduğunu idrâk edemez. Bu cihette insaniyetteki hemcinsine şefkat ise, şükr-ü hakikinin bir esasıdır. Hangi fert olursa olsun, kendinden bir cihette daha fakiri bulabilir. Ona karşı şefkate mükelleftir. Eğer nefesine açlık çektirmek mecburiyeti olmazsa, şefkat vasıtasıyla muavenete mükellef olduğu ihsanı ve yardımı yapamaz; yapsa da tam olamaz. Çünkü, hakikî o haleti kendi nefsinde hissetmiyor.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Ramazan-ı Şerif'deki oruç, nefsin terbiyesine baktığı cihetindeki çok hikme'lerinden bir hikmeti şudur ki: Nefis, kendini hür ve serbest is'ter; ve öyle telâkki eder. Hattâ mevhum bir Rububiyet ve keyfemâyeşâ hareketi fitrî olarak arzu eder. Hadsiz nîmetlerle terbiye olunduğunu düşünmek istemiyor. Hususan: dünyada servet ve iktidarı da varsa, gaflet dahi yardım

etmiş ise; bütün bütün gâsıbâne, hırsızcasına Nîmet-i İlâhiye'yi hayvan gibi yutar. İşte Ramazan-ı Şerifde en zenginden en fakire kadar herkesin nefsi anlar ki, kendisi mâlik değil, memlûktur; hür değil, abddir. Emir olunmazsa en âdi ve en rahat şeyi de yapamaz; elini suya uzatamaz, diye mevhum rububiyeti kırılır, ubudiyeti takınır; hakîki vazifesi olan şükre girer...

BEŞİNCİ NÜKTE: Ramazan-ı Şerifin orucu, nefsin tehzîb-i ahlâkına ve serkeşâne muamelelerinden vazgeçmesi cihetine baktığı noktasındaki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Nefs-i insaniye gafletle kendini unutuyor. Mahiyetindeki hadsiz aczi, nihayetsiz fakrı, gayet derecedeki kusurunu göremez; ve görmek istemez. Hem ne kadar zaîf ve zevâle maruz ve musibetlere hedef bulunduğunu ve çabuk bozulur, dağılır et ve kemikten ibâret olduğunu düşünmez. Adeta polattan bir vücudu var gibi, lâyemûtâne kendini ebedî tahayyül eder gibi dünyaya saldırır. Şedid bir hırs ve tamah ile ve şiddetli alâka ve muhabbet ile dünyaya atılır. Her lezzetli ve menfa-

atli şeylere bağlanır. Hem kendini kemâl-i şefkatle terbiye eden Hâlikını unutur. Hem, netice-i hayatını ve hayat-ı uhreviyesini düşünmez; ahlâk-ı seyyie içinde yuvarlanır.

İşte Ramazan-ı Şerifdeki oruç; en gâfilere ve mütemerridlere, zaafını ve aczini ve fakrını ihsas ediyor. Açlık vasıtasıyla midesini düşünüyor. Midesindeki ihtiyacını anlar. Zaif vücudu ne derece çürük olduğunu hatırlıyor. Ne derece merhamete ve şefkate muhtaç olduğunu derk eder. Nefsin fir'avunluğunu bırakıp kemâl-i acz ve fakr ile Dergâh-ı ilâhiyyeye ilticâya bir arzu hisseder. Ve bir şükr-ü mânevî eliyle rahmet kapısını çalmağa hazırlanır. Eğer gaflet kalbini bozmamış ise..

ALTINCI NÜKTE: Ramazan-ı Şerifin sıyâmı, Kur'an-ı Hakîmin nüzûlüne baktığı cihetle ve Ramazan-ı Şerif, Kur'an-ı Hakimin en mühim zaman-ı nüzûlü olduğu cihetindeki çok hikmetlerinden birisi şudur ki: Kur'an-ı Hakîm, mâdem şehri Ramazan'da nüzûl etmiş; o Kur'anın zaman-ı nüzûlünü istihzâr ile o semavî hitâbı, hüsn-ü istikbal etmek için Ramazan-ı Şerifde nefsin hâcât-ı süfliyesin-

den ve mâlâyâniyat hâlâtta tecerrüd ve ekl ve şürbün terkiyle melekîyet vaziyetine ben-zemek ve bir surette o Kur'ânı yeni nâzil olu-yor gibi okumak ve dinlemek ve ondaki Hitâ-bat-ı İlâhiyeyi gûya geldiği ân-ı nüzûlünde dinlemek ve o hitâbı, Resul-ü Ekrem (A.s.m.) den işitiyor gibi dinlemek, belki Hazret-i Ceb-râilden, belki Mütekellim-i Ezeliden dinliyor gibi bir kudsi hâlete mazhar olur. Ve kendisi tercümanlık edip başkasına dinlettirmek ve Kur'ânın hikmet-i nüzûlünü bir derece gös-termektedir.

Evet, Ramazan-ı Şerifde gûya Âlem-i İslâm bir mescid hükmüne geçiyor. Öyle bir mescid ki: milyonlarla hafızlar o mescid-i ek-berin kûşelerinde o Kur'ânı o Hitâb-ı Sema-viyi arzlılara işittiriyorlar. Her Ramazan

شَهْرُ رَمَازَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ

âyetini, nûrânî parlak bir tarzda gösteriyor. Ramazan, Kur'an ayı olduğunu isbat ediyor. O cemaat-ı uz mânin sair efratları, bâzıları huşû ile o hâfızları dinlerler. Diğerleri kendi ken

dine okurlar. Şöyle bir vaziyette ki: Bir mes-cid-i mukaddesde nefs-i süflînin hevesatına tâbi olup yemek içmek ile o vaziyet-i nûrânî-den çıkmak ne kadar çirkin ise ve o mescid-deki cemaatın mânevî nefretine ne kadar he-def ise, öyle de: Ramazan-ı Şerifde ehl-i sı-yâma muhalefet edenler de o derece umum o Âlem-i İslâmın mânevî nefretine ve tahkî-rine hedeftir.

YEDİNCİ NÜKTE: Ramazanın sı-yâmı, Dünyada Ahiret için ziraat ve ticaret etmeğe gelen nev-i insanın kazancına baktığı cihetteki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Ramazan-ı Şerifde sevab-ı â'mal bire bindir. Kur'ân-ı Hakimin nass-ı Hadîs ile her bir harfinin on sevabı var; on hasene sayılır; on Meyve-i Cennet getirir. Ramazan-ı Şerifde her bir harfin on değil, bin; ve Ayet-el-Kür sî gibi âyetlerin her bir harfi, binler; ve Ra-mazan-ı Şerifin Cum'alarında daha ziyadedir. Ve Leyle-i Kadirde otuz bin hasene sayılır. Evet her bir harfi otuz bin bâki meyveler ve-ren Kur'an-ı Hakîm, öyle bir nûrânî şecere-i tûba hükmüne geçiyor ki, milyonlarla o bâki

meyveleri Ramazan-ı Şerifde müminlere kazandırır. İşte gel, bu kudsî, ebedî, kârlı ticarete bak, seyret ve düşün ki: bu hurufâtın kıymetini takdir etmeyenler ne derece hadsiz bir hasarete olduğunu anla...

İşte Ramazan-ı Şerif âdeta bir Ahiret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hâsılât için gayet münbit bir zemindir. Ve neşvünema-i â'mâl için baharda ki Mâ-i Nisandır. Saltanat-ı Rububiyet-i İlâhiyeye karşı ubûdiyet-i beşeriyenin resm-i geçid yapmasına en parlak, kudsî bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan, yemek içmek gibi nefsin gaffletle hayvanî hâcâtına ve mâlâyânî ve hevâperestâne müstehiyyâta girmek için oruçla mükellef olmuş. Güya muvakkaten hayvaniyetten çıkıp melekiyet vaziyetine, veyahut Ahiret ticaretine girdiği için dünyevî hâcâtını muvakkaten bırakmakla uhrevî bir adam ve tecessüden tezahür etmiş bir ruh vaziyetine girerek savmı ile Samediyette bir nevi âyinedarlık etmektedir.

Evet Ramazan-ı Şerif bu fâni dünyada, fâni ömür içinde ve kısa bir hayatta bâki bir

ömür ve uzun bir hayat-ı bâkiyeyi tazammun eder, kazandırır.

Evet bir tek Ramazan, seksen sene bir ömür semerâtını kazandırabilir. Leyle-i Kadir ise, Nass-ı Kur'an ile bin aydan daha hayırlı olduğu bu sırra bir hüccet-i katıadır. Evet nasılki bir padişah, müddet-i saltanatında belki her senede ya cülûs-u hümayun namıyla veyahut başka bir şaşaalı cilve-i saltanatına mazhar bazı günleri bayram yapar. Râiyyetini o günde umumî kanunlar dairesinde değil, belki hususî ihsanatına ve perdesiz huzuruna ve has iltifatına ve fevkalâde icraatına ve doğrudan doğruya lâayık ve sâdık milletini, has teveccühüne mazhar eder. Öyle de: Ezel ve ebed sultanı olan yirmisekizbin âlemin padişah-ı Zülcelâli, o yirmisekizbin âleme bakan, teveccüh eden Ferman-ı Âlişânı olan Kur'an-ı Hakîmi Ramazan-ı Şerifde inzal eylemiş. Elbette o Ramazan, mahsus bir bayram-ı İlâhî ve bir Meşher-i Rabbanî ve bir Meclis-i Rûhânî hükmüne geçmek, muktezâyı hikmettir. Madem Ramazan o bayramdır. Elbette bir derece süflî ve hayvanî meşâgilden

insanları çekmek için oruca emredilecek. Ve o orucun ekmeli ise; **mîde gibi bütün duyguları: gözü, kulağı, kalbi, hayali, fikri gibi cihazat-ı insaniyyeye dahi bir nevi oruç tutturma**ttır. **Yâni: muharremattan, mâlâyâniyattan çekmek ve her birisine mahsus ubûdiyete sevk**ettir. Meselâ: Dilini yalandan, gıybetten ve galiz tâbirlerden ayırmakla ona oruç tutturmak. Ve o lisanı Tilâvet-i Kur'an ve zikir ve tesbih ve salâvat ve istiğfar gibi şeylerle meşgul etmek... Meselâ: Gözünü nâmahreme bakmaktan ve kulağını fena şeyleri işitmekten men'edip gözünü ibrete ve kulağını hak söz ve Kur'an dinlemeğe sarfetmek gibi sâir cihazâta da bir nevi oruç tutturmattır. Zaten mîde en büyük bir fabrika olduğu için oruç ile ona tatil-i eşgâl ettirilse, başka küçük tezgâhlar kolayca ona ittiba ettirilebilir...

SEKİZİNCİ NÜKTE: Ramazan-ı Şerif, insanın hayat-ı şahsiyesine baktığı cihettindeki çok hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: İnsana en mühim bir ilâç nev'inden maddî ve manevî bir perhizdir. Ve tıbben bir hımyedir ki: insanın nefsi, yemek içmek hususun-

da keyfemâyeşa hareket ettikçe, hem şahsın maddî hayatına tıbben zarar verdiği gibi, hem helâl haram demeyip rastgelen şeye saldırmak, âdeta mânevî hayatını da zehirler. Daha kalbe ve ruha itaat etmek o nefse güç gelir. Serkeşâne dizginini eline alır. Daha insan ona binemez. O insana biner. Ramazan-ı Şerifde oruç vasıtasıyla bir nevi perhize alışır. Riyazete çalışır. Ve emir dinlemeyi öğrenir. Bîcâre zaîf mîdeye de hazımdan evvel, yemek yemek üzerine doldurmak ile hastalıkları celbetmez. Ve emir vasıtasıyla helâli terkettiği cihetle haramdan çekinmek için akıl ve şeriattan gelen emri dinlemeğe kabiliyet peyda eder. Hayat-ı mânevîyeyi bozmamağa çalışır. Hem, insanın ekseriyet-i mutlakaşı açlığa çok defa müptelâ olur. Sabır ve tahammül için bir idman veren açlık, riyazete muhtaçtır. Ramazân-ı Şerifdeki oruç, on beş saat, sahursuz ise yirmi dört saat devam eden bir müddet-i açlığa sabır ve tahammül ve bir riyazettir; ve bir idmandır. **Demek, beşerin mu**sîbetini ikileştiren sabırsızlığın ve tahammülsüzlüğün ilacı: oruçtur.

Hem o mîde fabrikasının çok hademele-ri var. Hem, onunla alâkadar çok cihazât-ı insaniye var. Nefis, eğer muvakkat bir ayın gündüz zamanında tâtil-i eşgâl etmezse, o fabrikanın hademelerinin ve o cihâzatın hususî ibâdetlerini onlara unutturur, kendiyle meşgul eder; tahakkümü altında bırakır. O sâir cihazat-ı insaniyeyi de, o mânevî fabrika çarklarının gürültüsü ve dumanlariyle müşevveş eder. Nazar-ı dikkatlerini daima celbeder. Ulvî vazifelerini muvakkaten unutturur. Ondandır ki: eskidenberi çok ehl-i velâyet, tekemül için riyazete, az yemek ve içmeğe kendilerini alıştırmışlar. Fakat, Ramazan-ı Şerif orucuyla o fabrikanın hademeleri anlarlar ki: sırf o fabrika için yaratılmamışlar. Ve sair cihazat o fabrikanın süflî eğlencelerine bedel, Ramazan-ı Şerifde melekî ve ruhânî eğlencelerde te-lezzüz ederler; nazarlarını onlara dikerler. Onun içindir ki: Ramazan-ı Şerifde müminler, derecatına göre ayrı ayrı nurlara, feyizlere, mânevî sürurlara mazhar oluyorlar. Kalb ve ruh, akıl, sır gibi letâifin o mübarek ayda oruç vasıtasıyla çok terakkiyat ve tefeyyüzle-

ri vardır. Mîdenin ağlamasına rağmen, onlar mâsûmâne gülüyorlar.

DOKUZUNCU NÜKTE: Ramazan-ı Şerifin orucu, doğrudan doğruya nefsin mevhum rububiyetini kırmak ve aczini göstermekle ubûdiyetini bildirmek cihetindeki hikmetlerinden bir hikmeti şudur ki: Nefis, Rab-bisini tanımak istemiyor; fir'avunâne kendi Rububiyet istiyor. Ne kadar azaplar çektirilse o damar onda kalır. Fakat açlıkla o damarı kırılır. İşte Ramazan-ı Şerifdeki oruç, doğrudan doğruya nefsin fir'avunluk cephesine dar be vurur, kırar. Aczini, zaafını, fakrını gösterir. Abd olduğunu bildirir. Hadîsin rivayetlerinde vardır ki: Cenab-ı Hak nefse demiş ki: «Ben neyim, sen nesin?» Nefis demiş: «Ben benim, sen sensin!» Azab vermiş, cehenneme atmış, yine sormuş. Yine demiş: «ENE ENE, ENTE ENTE». Hangi nevi azabı vermiş, enâ niyetten vazgeçmemiş. Sonra açlık ile azab vermiş. Yâni, aç bırakmış. Yine sormuş:

«MEN ENE VEMA ENTE»

Nefis demiş:

(أَنْتَ رَبِّي الرَّحِيمُ وَأَنَا عَبْدُكَ الْعَاجِزُ)

Yâni: «Sen benim Rabb-i Rahîmimsin, ben senin âciz bir abdinim!»

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَوَةٌ تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَلِجَمْعَةٍ
أَدَاءً بَعْدَ تَوَابِ حُرُوفِ الْقُرْآنِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ
(سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

İFTİZAR: Şu risâle kırk dakikada süratle yazılmasından, ben ve müsvedde yazan kâtip ikimiz de hasta olduğumuzdan, elbette içinde müşevveşiyet ve kusur bulunacaktır. Nazar-ı müsâmaha ile bakmalarını ihvanlarımızdan bekleriz. Münasip gördüklerini tasbih edebilirler.

İKTİSAT RİSALESİ

İktisat ve Kanaata, İsrâf ve Tebzîre Dairdir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تَسْرِفُوا

Şu Ayet-i Kerîme: İktisada kat'î emir ve israftan nehy-i sarîh suretinde gayet mühim bir ders-i hikmet veriyor. Şu meselede «YEDİ NÜKTE» var.

BİRİNCİ NÜKTE: Hâlik-ı Rahîm, nev-i beşere verdiği nîmetlerin mukabilinde şükür istiyor. İsrâf ise: şükre zıttır. Nîmete karşı hasaretli bir istihfaftır. İktisat ise: Nîmete karşı ticaretli bir ihtiramdır. Evet, iktisat hem bir şükür-ü mânevî, hem nîmetlerdeki Rahmet-i İlâhiyyeye karşı bir hürmet, hem kat'î bir surette sebab-i bereket, hem bedene perhiz gibi bir medar-ı sıhhat, hem mânevî dilencilik zilletinden kurtaracak bir sebab-i izzet, hem nî-

met içindeki lezzeti hissetmesine ve zâhiren lezzetsiz görünen nîmetlerdeki lezzeti tadmasına kuvvetli bir sebeptir. İsrâf ise: mezkûr hikmetlere muhâlif olduğundan vahîm neticeleri vardır.

İKİNCİ NÜKTE: Fâtır-ı Hakîm, insanın vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmış. Ağızdaki kuvve-i zâikayı bir kapıcı, âsâb ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi, kuvve-i zâika ile merkez-i vücuddaki mîde ile bir medâr-ı muhabereleleridir ki: ağıza gelen maddeyi o damarlarla haber verir. Bedene, mîdeye lüzumu yoksa yasaktır der, dışarı atar. Bazen da bedene menfaati olmamakla beraber zararlı ve acı ise, hemen dışarı atar, yüzüne tükürür.

İşte mâdem ağızdaki kuvve-i zâika bir kapıcıdır. Mîde, cesedin idâresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti varsa, kapıcıya bahşîş nevinden ancak beş derecesi muvafık olur; fazla olamaz. Tâ ki, kapıcı gururlanıp

baştan çıkıp, vazifeyi unutup fazla bahşîş veren ihtilâlcileri saray dahiline sokmasın. İşte bu sırâ binâen, şimdi iki lokma farzediyoruz bir lokma, peynir ve yumurta gibi mugaddi maddeden kırk para. Diğer lokma, en âlâ baklavadan on kuruş olsa; bu iki lokma ağıza girmeden beden itibariyle farkları yoktur; müsavidirler. Boğazdan geçtikten sonra, cesed beslemesinde yine müsavidirler. Belki, bazan kırk paralık peynir, daha iyi besler. Yalnız, ağızdaki kuvve-i zâikayı okşamak noktasında yarım dakika bir fark var. Yarım dakika hatırı için, kırk paradan on kuruşa çıkmak, ne kadar mânâsız ve zararlı bir israf olduğu kıyas edilsin.

Şimdi, saray hâkimine gelen hediye kırk para olmakla beraber, kapıcıya dokuz defa fazla bahşîş vermek, kapıcıyı baştan çıkarır; «Hâkim benim» der. Kim fazla bahşîş ve lezzet verse, onu içeriye sokacak: ihtilâl verecek yangın çıkaracak; «aman doktor gelsin; hararetimi teskin etsin; ateşimi söndürsün» dedir-meye mecbur edecek.

İşte, iktisat ve kanaat, Hikmet-i İlâhiy-

yeye tevfik-i harekettir. Kuvve-i zâikayı kapıcı hükmünde tutup ona göre bahşiş verir. İsraf ise: o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mîdeyi karıştırır. İştihayı hakîkiyi kaybeder. Tenevvü-ü et'îmeden gelen sun'î bir iştihayı kâzibe ile yedirir. hazımsızlığa sebebivet verir; hasta eder...

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Sâbık ikinci nükte-de, kuvve-i zâika kapıcıdır dedik.

Evet: Ehl-i gaflet ve rûhen terakki etmiyen ve şükür mesleğinde ileri gitmiyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun telezüzü hatırı için israfâta ve bir dereceden on derece fiata çıkmamak gerektir. Fakat, hakîkî ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatin ve ehl-i kalbin kuvve-i zâikası, altıncı sözdeki muvazenede beyân edildiği gibi, kuvve-i zâikası, rahmet-i ilâhiyenin matbahlarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o kuvve-i zâikada taamlar adedince mizancılarla nimet-i ilâhiyenin envânını tartmak ve tanımak (bir şükr-ü mânevî) suretinde cesede, mîdeye haber vermektir. İşte bu sûrette kuvve-i zâika, yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki; kalbe,

ruha, akla dahi baktığı cihetle midenin fevkinde hükmü var, makamı var. İsraf etmemek şartıyla ve sırf vazife-i şükrâniyeyi yerine getirmek ve envâ-ı niâm-ı ilâhiyyeyi hissedip tanımak kaydı ile ve meşru olmak ve zillet ve dilenciliğe vesile olmamak şartıyla, lezzetini tâkip edebilir. Ve o kuvve-i zâikayı taşıyan lisani, şükürde istimâl etmek için leziz taamları tercih edebilir. Bu hakikata işaret eden bir hâdise ve bir kerâmet-i gavsîye:

Bir zaman Hazret-i Gavs-ı âzam Şeyh Geylânî (K.S.) nin terbiyesinde nazdar ve ihtiyâre bir hanımın bir tek evlâdı bulunuyormuş. O muhterem ihtiyâre gitmiş oğlunun hücreesine; bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmek yiyor. O riyâzâtta zaafiyetiyle vâlidesinin şefkatini celbetmiş, ona acımış. Sonra Hazret-i Gavs'ın yanına şekva için gitmiş. Bakmış ki; Hazret-i Gavs kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş «Ya Üstad, benim oğlum açlıktan ölüyor. Sen tavuk yersin!» Hazret-i Gavs tavuğa demiş: «**Kum Biznillah**». O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp, tavuk olarak yemek kabından dışarı atıl-

diğını mutemed ve mevsûk çok zatlardan Hazret-i Gavs gibi kerâmât-ı hârikaya mazhariyeti dünyaca meşhur bir zâtın bir kerâmeti olarak mânevî tevatürle nakledilmiş. Hazret-i Gavs demiş: «Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman, o da tavuk yesin.» İşte Hazret-i Gavs'ın bu emrinin mânası şudur ki: Ne vakit senin oğlun da, **ruhu cesedine, kalbi nefesine, aklı mîdesine hâkim olsa ve lezzetî şükür için istese; o vakit leziz şeyleri yiyebilir.**

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: «İktisad eden maîşetce aile belâsını çekmez» meâlinde

لَا يَعُولُ مِنْ اِقْتَصَادٍ

Hadîs-i Şerifi sırrıyla: iktisad eden, maîşetçe aile zahmet ve meşakkatini çok çekmez. Evet iktisad, kat'î bir sebeb-i bereket ve medâr-ı hüsn-ü maîşet olduğuna o kadar kat'î deliller var ki, had ve hesaba gelmez. Ezcümle: Ben kendi şahsımda gördüğüm ve bana hizmet ve arkadaşlık eden zatların şehadetleriyle diyorum ki: İktisad vasıtasıyla bazan bi-

re on bereket gördüm; ve arkadaşlarım gördüler. Hattâ dokuz sene —şimdi otuz sene— evvel benimle beraber Burdura nefyedilen reislerden bir kısmı, parasızlıktan zillet ve sefaletе düşmemekliğim için zekâtlarını bana kabul ettirmeğe çok çalıştılar. O zengin reislere dedim: «Gerçi param pek azdır; fakat iktisadım var; kanaata alışmışım. Ben sizden daha zenginim.» Mükerrer ve musırâne tekliflerini reddettim.. Cây-i dikkattir ki: İki sene sonra, bana zekâtlarını teklif edenlerin bir kısmı iktisadsızlık yüzünden borçlandılar (**Lillahil Hamd**) onlardan yedi sene sonra o az para iktisad bereketiyle bana kâfi geldi; benim yüz suyumu döktürmedi; beni halklara arz-ı hâcete mecbur etmedi. Hayatımın bir düsturu olan «nâsdan istiğna» mesleğimi bozmadı.

Evet iktisad etmiyen, zillete ve mânen dilenciliğe ve sefaletе düşmeğe namzettir. Bu zamanda isrâfâta medar olacak para, çok pahalıdır. Mukabilinde bazan haysiyet, nâmus; rüşvet alınmıyor. Bazan mukaddesat-ı dinîye mukabil alınmıyor; sonra menhus bir para ve-

riliyor. Demek, mânevî yüz lira zarar ile mad-dî yüz paralık bir mal alınır Eğer iktisad edip hâcât-ı zaruriyeye iktisar ve ihtisar ve hasretse

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ
sırriyle

وَمِمَّنْ دَابَّةٌ فِي الْأَرْضِ لَا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

sarahatiyle; ummadığı tarzda yaşayacak kadar rızkını bulacak. Çünkü: şu Âyet taahhüd ediyor. Evet rızık ikidir:

Biri: hakikî rızıktır ki, onunla yaşayacak. Bu âyetin hükmü ile o rızık Taahhüd-ü Rabbanî altındadır. Beşerin su-i ihtiyarı karışmazsa, o zarurî rızık her halde bulabilir. Ne dinini, ne nâmusunu, ne izzetini feda etmeğe mecbur olmaz.

İkincisi: Rızık-ı mecâzîdir ki, su-i istimâlât ile hâcât-ı gayr-i zaruriye, hâcât-ı zaruriye hükmüne geçip, görenek belâsiyle tir-

yâki olup, terkedemiyor. İşte, bu rızık Taahhüd-ü Rabbanî altında olmadığı için, bu rızık tahsil etmek, hususan bu zamanda çok pahalıdır. Başta izzetini feda edip, zilleti kabul etmek, bazan alçak insanların ayaklarını öpmek kadar mânen bir dilencilik vaziyetine düşmek, bazan hayat-ı ebediyesinin nuru olan mukaddesat-ı diniyesini feda etmek suretiyle o bereketsiz menhus malı alır. Hem bu fakr-u zaruret zamanında, aç ve muhtaç olanların elemelerinden ehl-i vicdana rikkat-i cinsiye vasıtasıyla gelen teellüm, o gayr-i meşru bir surette kazandığı para ile aldığı lezzeti, vicdanı varsa acılaştırıyor. **Böyle acib bir zamanda, şüpheli mallarda, zaruret derecesinde iktifa etmek lâzımdır.** Çünkü:

إِنَّ الضَّرُورَةَ تَقْدَرُ بِقَدَرِهَا

sırriyle: haram maldan mecburiyetle zarûret derecesini alabilir; fazlasını alamaz. Evet, muhtar adam, murdar etten tok oluncaya kadar yiyemez. Belki, ölmeyecek kadar yiyebilir. Hem, yüz aç adamın huzurunda kemâl-i lezzet ile fazla yenilmez.

İktisad, sebeb-i izzet ve kemâl olduğuna delâlet eden bir vâkıa:

Bir zaman, dünyaca sehâvetle meşhur Hâtem-i Tâî, mühim bir ziyafet veriyor. Misafirlerine gayet fazla hediyeler verdiği vakit, çölde gezmiye çıkıyor. Bakar ki: bir ihtiyar fakir adam, bir yük dikenli çalı ve gevenleri beline yüklemiş; cesedine batıyor, kanatıyor. Hâtem ona dedi: «Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber mühim bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; beş kuruşluk çalı yüküne bedel beş yüz kuruş alırsın.» O muktesid ihtiyar demiş ki: **«Ben, bu dikenli yükümü izzetimle çekerim, kaldırıyorum. Hâtem-i Tâî'nin minnetini almam.»** Sonra, Hâtem-i Tâî'den sormuşlar: «Sen kendinden daha ciwanmerd, aziz kimi bulmuşsun?» Demiştir: «İşte o sahrada rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha ciwanmerd gördüm.»

BEŞİNCİ NÜKTE: Cenab-ı Hak, kemâl-i kereminden, en fakir adama, en zengin adam gibi ve gedâyâ, yani fakire pâdişah gibi lezzet-i nîmetini ihsas ettiriyor. Evet, bir

fakirin, kuru bir parça siyah ekmekten açlık ve iktisad vasıtasıyla aldığı lezzet, bir pâdişahın ve bir zenginın israftan gelen usanç ve iştahsızlık ile yediği en âlâ baklavadan aldığı lezzetten daha ziyade lezzetlidir.

Cây-ı hayrettir ki, bazı müsrif ve mübezzir insanlar, böyle iktisadcıları «hisset» ile ittiham ediyorlar. Hâşâ... **İktisad, izzet ve cömertliktir.** Hisset ve zillet, ehl-i israf ve tebzirin zahiri merdâne keyfiyetlerinin iç yüzüdür.

Bu hakikati te'yid eden, bu sene hücremde cereyan eden bir vâkıa var. Şöyle ki:

Kaideme ve düstur-u hayatıma muhalif bir surette, bir talebem iki buçuk okkaya yakın bir balı, bana hediye kabul ettirmeye ısrar etti. Ne kadar kaidemi ileri sürdüm, kanmadı. Bilmecburiye, yanımdaki üç kardeşime yedirmek ve Şabân-ı Şerif ve Ramazanda o baldan iktisad ile otuz kırk gün üç adam yesin ve getiren de sevap kazansın ve kendileri de tatlısız kalmasın diyerek, alınız dedim. Bir okka bal da benim vardı. O üç arkadaşım, gerçi müstakim ve iktisadı tak-

dir edenlerdendi. Fakat her ne ise, birbirine ikram etmek ve herbiri ötekinin nefsinin okşamak ve kendi nefesine tercih etmek olan bir cihette ulvî bir haslet ile iktisadî unuttular. Üç gecede iki buçuk okka balı bitirdiler. Ben gülerek dedim: Sizi otuz kırk gün o bal ile tadlandıracağım. Siz, otuz günü üçe indiriniz. Âfiyet olsun» dedim. Fakat, ben kendi o bir okka balımı iktisad ile sarfettim. Bütün Şâban ve Ramazanda hem ben yedim, hem Lillâhilhamd o kardeşlerimin her birisine iftar vaktinde birer kaşık (hâşiye) verip, mühim sevaba medar oldu. Benim hâlimi görenler, o vaziyetimi belki hisset telâkki etmişlerdir. Öteki kardeşlerimin üç gecelik vaziyetlerini bir civanmerdlik telâkki edebilirler. Fakat hakikat noktasında, o zâhirî hisset altında ulvî bir izzet ve büyük bir bereket ve yüksek bir sevap gizlendiğini gördük. Ve o civanmerdlik ve israf altında, eğer vaz geçilmese idi, bir dilencilik ve gayrın eline tamahkârane ve muntazırâne bakmak gibi, hissetten çok aşağı bir hâleti netice verir idi.

(Hâşiye): Yâni: Büyükçe bir çay kaşığı iledir.

ALTINCI NÜKTE: İktisad ve hissetin çok farkı var. Tevâzu, nasılkı ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasılkı kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sûreten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de: Ahlâk-ı Âliye-i Peygamberiyyeden olan ve belki kâinattaki Nizâm-ı Hikmet-i ilâhiyye'nin medarlarından olan iktisad ise, sefillik ve bahillik ve tamahkârlık ve hırsın bir halitası olan hisset ile hiç münasebeti yok... Yalnız, sûreten bir benzeyiş var. Bu hakikatı te'yid eden bir vâkıa:

Sahabenin abâdile-i seb'a-yı meşhuresinden olan Abdullah İbn-i Ömer Hazretleri ki: Halife-i Resulûllah olan Fâruk-u Âzam Hazret-i Ömer'in (R.A.) en mühim ve büyük mahdumu ve sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zat-ı mübârek, çarşı içinde, alış verişte, kırk paralık bir meseleden iktisat için ve ticaretin medarı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahabe ona bakmış. Ruy-u zemînin Halife-i Zîşânı olan Hazret-i Ömer'

in mahdûmunun kırk para için münakaşasını acîp bir hisset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister. Baktı ki: Hazret-i Abdullah hâne-i mübârekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi, ayrıldı gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı; diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi, ayrıldı gitti. Uzaktan bakan o sahabe merak etti. Gitti o fakirlere sordu: «İmam sizin yanınızda durdu ne yaptı?» Herbirisi dedi: «Bana bir altın verdi.» O sahabe dedi: «Fesühbâ-nallah... Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemâl-i rıza-i nefisle versin» diye düşünüldü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i gördü. Dedi: «Ya İmam! Bu müşkülümü hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın.» Ona cevaben dedi ki: «Çarşıdaki vaziyet iktisattan ve kemal-i akıldan ve alışverişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadâkatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir; hisset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemâ-

linden gelmiş bir hâlettir. Ne o hissettir ve ne de bu israftır.»

İmam-ı Âzam, bu sırra işaret olarak

لَا إِسْرَافَ فِي الْخَيْرِ كَمَا لَا خَيْرَ فِي الْإِسْرَافِ

demiş. Yâni: «Hayırda ve ihsanda (fakat müstahak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur...»

YEDİNCİ NÜKTE: İsraf, hırsı intaç eder. Hırs, üç neticeyi verir.

Birincisi: Kanaatsizliktir. Kanaatsizlik ise: sa'ye, çalışmaya şevki kırar. Şükür yeri ne şekva ettirir. Tenbelliğe atar. Ve meşru, helâl, az malı (Hâşiye) terkedip, gayr-i meşrû külfetsiz bir malı arar. Ve o yolda izzetini, belki haysiyetini feda eder.

Hırsın İkinci Neticesi: Haybet ve hasârettir. Maksûdunu kaçırmak ve istiskale mâruz kalıp, teshilât ve muâvenetten mahrum

(Hâşiye): İktisatsızlık yüzünden müstehtlikler çoğalır; müstahsiller azalır. Herkes gözünü hükûmet kapısına diker. O vakit hayat-ı içtimaiyenin me darı olan «San'at, Ticaret, Ziraat» tenâkus eder. O millet de tedenni edip, sukut eder. Fakir düşer.

kalmak; hattâ,

أَلْجَرِصُ خَائِبٌ خَائِرٌ

Yâni: «Hırs, hasâret ve muvaffakiyetsizliğin sebebidir.» olan darb-ı mesele mâsadak olur. Hırs ve kanaatın tesirâtı, zihayat âleminde gayet geniş bir düstur ile cereyan ediyor. Ez-cümle: Rızka muhtaç ağaçların fitrî kanaatları, onların rızkını onlara koşturduğu gibi, hayvanatın hırs ile meşakkat ve noksaniyet içinde rızka koşmaları; hırsın büyük zararını ve kanaatin azim menfaatını gösterir. Hem, zaif umum yavruların lisan-ı halleriyle kanaatleri, süt gibi lâtif bir gıdanın ummadığı bir yerden onlara akması ve canavarların hırs ile noksan ve mülevves rızıklarına saldırması; dâvâmızı parlak bir surette ispat ediyor. Hem, semiz balıkların vaziyet-i kanaatkârânesi, mükemmel rızıklarına medar olması ve tilki ve maymun gibi zeki hayvanların hırs ile rızıkları peşinde dolaşmakla beraber kâfi derecede bulmamalarından cılız ve zayıf kalmaları; yine hırs, ne derece sebe-i meşakkat ve kanaat, ne derece medar-ı rahat olduğunu gösterir.

Hem, Yahudi milleti hırs ile, ribâ ile, hile dolabı ile rızıklarını zilletli ve sefâletli, gayr-i meşrû ve ancak yaşayacak kadar rızıklarını bulması ve sahrânişinlerin, yani bedevilerin, kanaatkârane vaziyetleri, izzetle yaşaması ve kâfi rızık bulması; yine mezkûr dâvâmızı kat'î isbat eder. Hem çok âlimlerin (Hâşiye-1) ve ediplerin (Hâşiye-2) zekâvetlerinin verdiği bir hırs sebebiyle fakr-u hâle düşmeleri ve çok aptal ve iktidarsızların, fit-

(Hâşiye — 1): İrân'ın âdil padişahlarından Nûşrevân-ı Adil'in veziri, akılca meşhur âlim olan Büzür-ü Cumhur'dan sormuşlar: «Neden ülemâ, ümerâ kapısında görünüyor da, ümerâ, ülemâ kapısında görünmüyor. Halbuki; ilim, emâretin fevkindedir?» Cevaben demiş ki: Ülemanın ilminden, ümerânın cehlindendir. Yâni: Ümerâ, cehlinden ilmin kıymetini bilmiyorlar ki: ülemânın kapısına gldip ilmi arasınlar. Ülemâ ise; marifetlerinden mallarının kıymetini dahi bildikleri için ümerâ kapısında arıyorlar. İşte Büzür-ü Cumhur, ülemânın arasında, fakr ve zilletlerine sebep olan zekâvetlerinin neticesi bulunan hırslarını zarif bir surette tevîl ederek nazikâne cevap vermiştir. Hüsrev.

(Hâşiye — 2): Bunu te'yid eden bir hâdis: Fransa'da ediplere, iyi dilencilik yaptıkları için dilencilik vesikası veriliyor. Süleyman Rüştü

rî kanaatkârane vaziyetleri ile zenginleşmeleri; kat'î bir surette isbat eder ki: Rızık-ı helâl, acz ve iftikara göre gelir; iktidar ve ihtiyar ile değil.. Belki o rızık-ı helâl, iktidar ve ihtiyar ile makûsen mütenâsiptir. Çünkü çocukların iktidar ve ihtiyarı geldikçe rızık azalır,

uzaklaşır, sakilleşir. *الْمَنَاعَةُ كَزَلَايُنِي*

Hadîsinin sırriyle kanaat; bir define-i hüsn-ü maîşet ve rahat-ı hayattır. Hırs ise; bir mâden-i hasâret ve sefâlettir.

Üçüncü Netice: Hırs, ihlâsı kırar. Amel-i Uhreviye'yi zedeler. Çünkü: Bir ehl-i takvânın hırsı varsa, teveccüh-ü nâsı ister. Teveccüh-ü nâsı mûraat eden, ihlâs-ı tammı bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok cây-i dikkattir.

Elhâsıl: israf, kanaatsizliği intac eder; kanaatsizlik ise, çalışmanın şevkini kırar, tenbelliğe atar; hayatından şekvâ kapısını açar, mütemâdiyen şekvâ ettirir; (Hâşiye)

(Hâşiye): Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvâlar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da yine dili şekvâ edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir adam la görüşsen; şükür işiteceksin..

hem ihlâsı kırar, riya kapısını açar; hem izzetini kırar dilencilik yolunu gösterir. İktisad ise, kanaati intac eder. *عَزَمَنْ قَنَعَ ذَلَّ مَنْ طَمَعَ*

Hadîsin sırriyle kanaat, izzeti intac eder. Hem, sa'ye ve çalışmaya teşci eder. Şevkini ziyâdeleştirir, çalıştırır. Çünkü: Meselâ bir gün çalıştı. Akşamda, aldığı cüz'î bir ücrete kanaat sırriyle ikinci gün yine çalışır. Müsrif ise, kanaat etmediği için ikinci gün daha çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır. Hem iktisattan gelen kanaat, şükür kapısını açar. Şekvâ kapısını kapatır. Hayatında daima şâkir olur. Hem kanaat vasıtasıyla insanlardan istiğna etmek cihetinde teveccühlerini aramaz. İhlâs kapısı açılır, riya kapısı kapanır...

İktisatsızlık ve israfın dehşetli zararlarını geniş bir dairede müşâhede ettim. Şöyle ki:

Ben dokuz sene evvel mübârek bir şehre geldim. Kış münasebetiyle o şehrin menâbi-i servetini göremedim. Allah rahmet etsin, oranın müftüsü birkaç defa bana dedi: «Ahalimiz fakirdir.» Bu söz benim rikkatime

dokundu. Beş altı sene sonraya kadar dâima o şehir ahalisine acıyordum. Sekiz sene sonra yazın yine o şehre geldim. Bağlarına baktım. Merhum müftünün sözü hatırıma geldi, «Fesubhanallah» dedim. Bu bağların mahsulâtı, şehrin hâcâtının pek fevkindedir. Bu şehir ahalisi pek çok zengin olmak lâzımgelir. Hayret ettim. Beni aldatmayan ve hakikatların derkinde bir rehberim olan bir hâtıra-i hakikatle anladım: İktisatsızlık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, o kadar menâbi-i servetle beraber o merhum müftü: «Ahalimiz fakirdir» diyordu. Evet, zekât vermek ve iktisat etmek; malda bittecrübe sebeb-i bereket olduğu gibi, israf etmek ile zekât vermemek sebeb-i ref-i bereket olduğuna hadsiz vâkıât vardır...

İslâm Hükemâsının Eflâtunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, dâhi-i meşhur Ebu Âli İbn-i Sinâ, yalnız tıp nokta-

sında

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا

Ayetini şöyle tefsir etmiş. Demiş:

جَمَعْتُ الطِّبَّ فِي الْبَيْتَيْنِ جَمْعًا وَحُسْنُ الْقَوْلِ فِي قَصْرِ الْكَلَامِ
فَقُلْتُ إِنْ أَكَلْتَ وَتَعَدَّ أَكَلْتَ تَجَبَّتْ ۝ وَالشِّقَاءُ فِي الْإِنْتِهَاءِ ۝
وَلَيْسَ عَلَى النَّفْسِ أَشَدُّ جَلًّا مِنْ إِذْ خَالَ الطَّعَامُ عَلَى الطَّعَامِ ۝

Yâni: «İlm-i Tıbbî iki satırla topluyorum: Sözü güzelliği kısalığındadır. **Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır. Yâni, kolayca hazmedeceğin miktarı ye...** Nefse ve mîdeye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir.» (Hâşiye).

Cây-ı hayret ve medar-ı ibret bir tevâfuk: İktisat Risalesini, üçü acemi olarak, beş altı ayrı ayrı müstensih, ayrı ayrı yerde, ayrı ayrı nüshadan yazıp, birbirinden uzak, hatları birbirinden ayrı, hiç elifleri düşünmiyerek yazdıkları her bir nüshânın elifleri dua-

(Hâşiye): Yâni: vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veyahut telezzüz için mütenevvi yemekleri birbiri üstüne mîdeye doldurmaktır.

sız elli bir, dua ile beraber elli üçde tevâfuk etmekle beraber, İktisat Risâlesinin tarih-i te'lif ve istinsâhı olan rûmice elli bir ve arabî elli üç tarihinde tevâfuku ise; şüphesiz tesadüf olamaz. İktisattaki bereketin kerâmet derecesine çıktığına bir işârettir. Ve bu sene, «Sene-i İktisad» tesmiyesi lâyıktır.

Evet, zaman iki sene sonra bu kerâmet-i iktisâdiyeyi İkinci Harb-i Umumiye her taraftaki açlık ve tahribat ve isrâfatla ve nev-i beşer ve herkes iktisada mecbur olmasıyla isbat etti...

سُبْحَانَكَ لَا إِلَهَ إِلَّا مَا عَلَّمْنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

ŞÜKÜR RİSALESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Kur'an-ı Muciz-ül-übeyan Tekrar ile:

أَفَلَا يَشْكُرُونَ ۚ أَفَلَا يَشْكُرُونَ (وَسَخَّرْنَا الشَّكَرَ) (لَنْ شُكْرُكُمْ لَا يَزِيدُكُمْ) (إِلَّا اللَّهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ)

gibi âyetlerle gösteriyor ki: Hâlik-ı Rahmanın ibadından istediği en mühim iş şükürdür. Furkan-ı Hakîmde gayet ehemmiyetle şükre dâvet eder ve şükür etmemekliği, nimetleri tekzip ve inkâr suretinde gösterip

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

fermaniyle Sûre-i Rahman'da şiddetli ve dehşetli bir surette otuz bir defa şu âyetle tehdit ediyor, şükürsüzlüğü bir tekzip ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Evet, Kur'an-ı Hakîm, nasilki şükürü netice-i hilkat gösteriyor. Öyle de Kur'an-ı Kebîr olan şu kâinat dahi gösteriyor ki: Netice-i hilkat-i âlemin en mühimmi şükürdür. Çünkü: Kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâi-

natin teşkilâtı şükrü intac edecek bir surette her bir şey, bir derece şükre bakıyor; ve ona müteveccih oluyor. Gûya şu şecere-i hilkatın en mühim meyvesi: şükürdür. Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en âlâsı: şükürdür. Çünkü: hilkat-ı âlemde görüyoruz ki: mevcudat-ı âlem bir daire tarzında teşkil edilip içinde nokta-i merkeziye olarak hayat halkedilmiş. Bütün mevcudat hayata bakar; hayata hizmet eder; hayatın levâzımâtını yetiştirir. Demek kâinatı halkeden zat, ondan o hayatı intihap ediyor... Sonra görüyoruz ki: zîhayat âlemlerini bir daire suretinde icad edip, insanı nokta-i merkeziyede bırakıyor. Âdeta zîhayatlardan maksud olan gayeler onda temerküz ediyor; bütün zîhayatı onun etrafına toplayıp ona hizmetkâr ve musahhar ediyor; onu onlara hâkim ediyor; demek Hâlik-ı Zülcelâl, zîhayatlar içinde insanı intihap ediyor; âlemde onu irade ve ihtiyar ediyor. Sonra görüyoruz ki: Âlem-i insaniyet de, belki hayvan âlemi de, bir daire hükümünde teşkil olunuyor. Ve nokta-i merkeziyede rızık vaz'edilmiş. Bütün nev-i insanı ve

hatta hayvanatı rızka âdeta taassuk ettirip onları umumen rızka hâdim ve musahhar etmiş. Onlara hükmeden rızıktır. Rızık da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki: Hadsiz nîmetleri câmidir. Hattâ rızkın çok envâından yalnız bir nev'inin tatlarını tanımak için, lisanda kuvve-i zâika namında bir cihaz ile mat'ûmat adedince mânevî ince ince mîzancıklar konulmuştur. Demek kâinat içinde en acip, en zengin, en garip, en şirin, en câmi, en bedî' hakikat, rızıktadır...

Şimdi görüyoruz ki: her şey nasılkı rızkın etrafında toplanmış ona bakıyor. Öyle de rızık dahi bütün envaiyle mânen ve madeten, hâlen ve kâlen şükür ile kaimdir; şükür ile oluyor; şükrü yetiştiriyor, şükrü gösteriyor. Çünkü: rızka iştiha ve iştiyak bir nevi şükr-ü fitridir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayri şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan dalâlet ve küfür ile o fıtrî şükürün mahiyetini değiştiriyor; şükürden şirke gidiyor.

Hem, rızık olan nîmetlerde gayet güzel süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet gü-

zel tatmaklar; şükrün davetçileridir. Zihaya-tı şevke dâvet eder; ve şevk ile bir nevi istih-san ve ihtirama sevkeder; bir şükr-ü mânevî ettirir. Ve zîşuurun nazarını dikkate celbe-der; istihsana terğib eder. Nîmetleri onu ih-tirama teşvik eder.

Onun ile kalen ve fiilen şükre irşad eder; ve şükür ettirir, ve şükür içinde en âli ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. Yâ-ni gösterir ki: Şu lezzetli rızık ve nîmet kısa ve muvakkat bir lezzet-i zahiriyesiyle be-raber daimî, hakikî hadsiz bir lezzeti ve zev-ki taşıyan İltifât-ı Rahmânîyi şükür ile ka-zandırır. Yâni rahmet hazinelerinin Malik-i Kerîminin hadsiz lezzetli olan iltifâtını dü-şündürüp şu dünyada dahi Cennetin bâki bir zevkini mânen tattırır. İşte rızık, şükür vâsi-tasıyla o kadar kıymettar ve zengin bir ha-zine-i câmia olduğu halde şükürsüzlük ile ni-hayet derecede sukut eder.

Altıncı Sözde beyan edildiği gibi: Lisan-daki kuvve-i zâika, Cenab-ı Hak hesabına, yani mânevî vazife-i şükrâniye ile rızka müte-veccih olduğu vakit, o dildeki kuvve-i zâika,

Rahmet-i Binihâye-i İlâhiyyenin hadsiz mat-bahlarına şâkir bir müfettiş, hâmid bir nâzır-ı âlikadr hükmündedir. Eğer nefis hesabına olsa, yani rızık in'âm edenin şükrünü düşün-miyerek müteveccih olsa, o dildeki kuvve-i zâika, bir nazır-ı âlikadr makamından batın fabrikasının yasakçısı ve mîde tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder. Nasıl, rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlük ile bu dereceye sukut eder; öyle de: rızkın mahiyeti ve sâir hademeleri dahi sukut ediyorlar. En yüksek makamdan en edna makama inerler. Kâinat Hâlikının hikmetine zıd ve muhalif bir vazî-yete düşerler.

Şükrün mikyâsı: kanaattır ve iktisattır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı: hırstır ve israfur, hürmetsizliktir. Haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.

Evet, hırs, şükürsüzlük olduğu gibi, hem sebeb-i mahrumiyettir, hem vasıta-i zil-lettir. Hattâ hayat-ı içtimaiyeye sahib olan mübarek karınca dahi güya hırs vasıtasıyla ayaklar altında kalmış, ezilir. Çünkü kanaat etmeyip senede birkaç tane buğday kâfi ge-

lirken elinden gelse binler taneyi toplar. Güya mübarek arı, kanaatından dolayı başlar üstünde uçar. Kanaat ettiğinden balı insanlara Emr-i İlâhî ile ihsan eder, yedirir.

Evet, Zât-ı Akdes'in alem-i zatîsi ve en âzamî ismi olan Lâfzullah'tan sonra en âzam ismi olan Rahman, rızka bakar. Ve rızıkdaki şükür ile ona yetişilir. Hem Rahman'ın en zâhir mânası, Rezzak'dır.

Hem şükürün envâî var. O nevilerin en câmiî ve fihriste-i umumiyesi Namaz'dır.

Hem şükür içinde sâfi bir îman var; hâlis bir tevhid bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve Elhamdülillâh diyen adam, o şükür ile ilân eder ki: «o elma doğrudan doğruya Dest-i Kudretin yâdigârı ve doğrudan doğruya Hazine-i Rahmetin hediyesidir» demesi ile ve itikad etmesi ile her şeyi, cüz'î olsun, küllî olsun; onun Dest-i Kudretine teslim ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir îmanı ve hâlis bir tevhidi, şükür ile beyan ediyor. İnsan-ı gâfil, küfrân-ı nîmet ile ne derece hasarete düştüğünü, çok cihetlerden yalnız bir vechini söyleyeceğiz. Şöyle ki:

Lezzetli bir nîmeti insan yese, eğer şükür etse, o yediği nîmet o şükür vasıtasıyla bir nur olur; Uhrevî bir Meyve-i Cennet olur. Verdiği lezzet ile Cenab-ı Hakkın İltifât-ı Rahmetinin eseri olduğunu düşünmekle, büyükle ve daimî bir lezzet ve zevk veriyor. Bu gibi mânevî lübleri ve hülâsaları ve mânevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve tûflî (posa) ve kışrî yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan maddeleri füzûlât olup aslına, yani anâsıra inkılâb etmeğe gidiyor. Eğer şükür etmezse, o muvakkat lezzet, zevâl ile bir elem ve teessüf bırakır; ve kendisi dahi kazurat olur. Elmas mahiyetindeki nîmet, kömüre kalbolur. Şükür ile, zâil rızıklar; daimi lezzetler, bâkî meyveler verir. Şükürsüz nîmet, en güzel bir suretten çirkin bir surete döner. Çünkü: o gâfile göre rızkın âkibeti muvakkat bir lezzetten sonra füzûlâttır.

Evet rızkın aşka lâayık bir sureti var: O da, şükür ile o suret görünür. Yoksa ehl-i gaflet ve dalâletin rızka aşkları, bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, ehl-i dalâlet ve gaflet ne derece hasâret ediyorlar...

Envâ-ı zihayat içinde en ziyade rızkın envâ-ına muhtaç insandır. Cenab-ı Hak insanı bütün Esmasına câmi bir âyine ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharatını tartacak, tanıyacak cihazata mâlik bir Mûcize-i Kudret ve bütün Esmasının cilvelerinin vaziyetlerinin inceliklerini mizana çekecek aletleri hâvi bir Halife-i Arz suretinde halk etmiştir. Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip maddî ve mânevî rızkın hadsiz envâ-ına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyyete göre en âlâ bir mevki olan Ahsen-i Takvime çıkarmak vâsıtası, şükürdür. Şükür olmazsa, Esfel-i sâfiline düşer, bir zulm-ü azîmi irtikâb eder.

Elhasıl: en âlâ ve en yüksek tarik olan tarik-i ubudiyet ve mahbubiyetin dört esastan en büyük esası şükürdür ki, o dört esas şöyle tâbir edilmiş:

«Der tarik-i acz-i mendi lâzım âmed çâr-ı çiz: Acz-i mutlak fakr-ı mutlak, şevk-i mutlak, şükr-ü mutlak ey aziz...»

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الشَّاكِرِينَ وَرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ
(سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلِيمُ الْغُيُوبِ)
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الشَّاكِرِينَ وَالْحَامِدِينَ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ وَاجْعَلْهُمْ مِنَ الْمُحَمَّدِيِّينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ

gün 324
32
624 + 8
328 + 8
g
3529 + 18

Ramazân-ı Şerif; âdeta bir âhiret ticareti için gayet kârlı bir meşher, bir pazardır. Ve uhrevî hâsılat için gayet münbit bir zemindir.

Ve neşvü nema-i amâl için, bahardaki ma-i nisandır. Saltanat-ı Rububiyyet-i İlâhiyyeye karşı ubudiyet-i beşeriyen'in resm-i geçit yapmasına en parlak, kudsi bir bayram hükmündedir. Ve öyle olduğundan yemek içmek gibi nefsin gafletle hayvanî hâcatına ve malâyani ve heva-perestane müştehiyata girmemek için oruçla mükellef olmuş.

Şükrün mikyası kanaattır ve iktisaddir ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı: hırstır ve israftır, hürmetsizliktir; haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.